

Снежана С. Стојшин¹
Владан Д. Видицки
Филозофски факултет у Новом Саду

УДК: 303.1
303.42
303.5
DOI: 10.19090/gff.v48i1-2.2368
Originalni naučni rad

ПРОБЛЕМ УЗОРКА У КОМБИНОВАНОМ ПРИСТУПУ ИСТРАЖИВАЊУ

У првом делу рада пажња је посвећена карактеристикама истраживања друштвених појава у којима се комбинују квалитативни и квантитативни приступи. Представљене су најважније особине трећег методолошког приступа под називом комбиновани методи, као и основни циљеви због којих су они настали и због којих се практикују у различитим истраживањима. Након тога, други део рада односи се на специфичне проблеме, али и могућности, који се јављају приликом конструкције узорка у таквом комбинованом приступу истраживању. Наводи се како се проблеми јављају зато што квалитативни и квантитативни методи најчешће захтевају узорке из различитих група – оних који се заснивају или не заснивају на теорији вероватноће, односно узорке који имају различите карактеристике. Због тога комбиновани методолошки приступ у истраживању захтева нешто другачији начин одабира узорка од уобичајеног, што у први план ставља неке недоумице које се код истраживача могу јавити у вези са тиме како их решити. У складу са свим наведеним, основни циљ овог рада јесте анализа карактеристика, односно предности и недостатака различитог одабира узорка у истраживањима која настоје да интегришу квантитативне и квалитативне приступе у један засебни.

Кључне речи: узорковање, комбиновани приступ, комбиновани методи, карактеристике узорка, случајни узорак, намерни узорак

УВОД

Истраживачи из области друштвених наука у Србији најчешће се опредељују за квантитативне приступе, иако је у последњих неколико година приметна тенденција окретања ка квалитативним истраживањима (Стојшин и Видицки, 2017).² Било о којој врсти истраживања да је реч, све чешће се

¹ snezanas@ff.uns.ac.rs

² Управо је и анализа методолошких текстова „Социолошког прегледа“ (Стојшин и Видицки, 2017) показала да се највећи део радова посвећених техничком аспекту бави проблемима квантитативне методологије (63,6%), а од 2000. године до

говори о томе да коришћење само једног метода често није довољно због неадекватног и непотпуног приступа истраживачком проблему (Johnson & Christensen, 2014: 34). Појава ”нових” истраживачких проблема, који се јављају у све сложенијем детерминистичком сплету друштвене стварности, условила је потребу за различитим типовима података, односно ширим приступом који у циљу потпунијег обухвата проблема често мора да иде и изван строгих граница квалитативног и квантитативног. Због тога се у савременој методологији друштвених наука све чешће говори о трећем приступу који настоји да интегрише или комбинује елементе поменути два традиционална приступа.

Сама идеја комбиновања квалитативних и квантитативних метода није нова. Она се јавила још током 20. века у антрополошким и социолошким истраживањима (нпр. Lynd and Lynd, 1929/1959; Jahoda et al., 1931/2003; Hollingshead, 1949; Gans, 1963), као и чувеним истраживањима из области социјалне психологије (види нпр. Mark, 2015: 22; Brewer and Hunter, 1986: 16–18).³ Оно што ипак јесте релативно ново, је уобличавање специфичног покрета, правца, дискурса или истраживачке парадигме (Johnson et al., 2007) под називом комбиновани методи (mixed methods reseasch, енг.).⁴ Реч је о специфичном приступу који је за разлику од претходних покушаја интеграције квалитативних и квантитативних елемената истраживања, доживео знатно већи степен стандардизације који се огледа у постојању уџбеника (нпр. Tashakkori et al., 2003),⁵ научног удружења међународног карактера (Mixed Methods International Research Association), научног часописа (Journal of Mixed Methods Research) и засебних АПА стандарда.

данас објављено је тек неколико научних радова о квалитативној методологији. Постепено посвећивање пажње проблемима квалитативних истраживања, а самим тим и узорка који се користи у њима, у будућности би могло да допринесе и развоју квалитативних истраживања друштвених појава (Стојшин и Видицки, 2017: 81), а затим и развоју комбинованих метода.

³ Реч је о Хоторнском, Станфордском и Роберс Кејв експерименту.

⁴ Развој комбинованих метода у овом смислу може да се смести у период преласка из осамдесетих у деведесете године 20. века.

⁵ Велико интересовање за овај „правац“ аргументује и податак да је Џонсонов текст (Johnson, R. B.) *Toward a definition of mixed methods research* (2007) цитиран је 12.505 пута, а текст *Mixed methods research: A research paradigm whose time has come* (2004) чак 22.569 пута (Google Scholar 19.03.2023. године).

Без обзира на поменути стандардизацију, у иностраној и нарочито домаћој стручној јавности и даље постоје велика размимоилажења која се тичу употребе појма комбиновани методи. Први разлог томе видљив је у методолошкој литератури која обилује великим бројем различитих термина посредством којих се овај ”трећи правац” објашњава. Џонсон и сарадници (Johnson et al., 2007: 118) су код разних аутора идентификовали само неке од њих: мешана истраживања (blended research, енг.), интегративна истраживања (integrative research, енг.), мултиметодска истраживања (multimethod research, енг.), вишеструка истраживања (multiple methods, енг.), триангулацијске студије (triangulated studies, енг.), мешовита истраживања (mixed research, енг.) итд. Други разлог је често поистовећивање комбинованих метода са триангулацијом као *посебном стратегијом* или са мултиметодом као *врстом истраживања* у којој се примењују различити методи. Ово поистовећивање није само термилошке природе, као што је у претходно наведеном низу поменуто, него се оно директно тиче и (не)разумевања саме суштине наведених поступака.⁶ Као трећи и веома значајан разлог „конфузије“ методолога треба издвојити и то што „трећи правац“ у свом називу садржи реч „метод“. Наиме, када се говори о комбинованим методима често се помиње само комбинација метода за прикупљање и/или анализу података, што је погрешно, јер је у питању знатно шире схватање које подразумева комбиновање квантитативних и квалитативних *приступа* (Collins et al., 2017).

Комбиновани метод, дакле, треба разумети као дистинктиван трећи истраживачки приступ, комплементаран са два традиционална приступа (табела 1). Према Кресвелу и Плејно Кларку (Creswell and Plano Clark, 2018: 20) такав приступ укључује (1) прикупљање и анализу квалитативних и квантитативних података у циљу одговора на истраживачка питања или у циљу тестирања хипотеза, затим (2) интеграцију, мешање или комбиновање података добијених истраживањем, (3) употребу специфичног нацрта истраживања који пружа логички оквир и процедурална правила за спровођење истраживања и (4) уоквиравање процедуре у теоријске и филозофске оквири истраживања. Другим речима, овај приступ се гради комбинацијом квантитативних и квалитативних метода, нацрта, филозофских претпоставки, али и језика истраживања (Johnson & Onwuegbuzie, 2004).

⁶ О проблемима одређења основних разлика између триангулације, мултиметода и комбинованих метода, види опширније у тексту Видицки и Стојшин (2021).

Табела 1. Основне карактеристике три приступа⁷

Карактеристике	Квантитативна истраживања	Комбиновање приступа	Квалитативна истраживања
Најчешћи истраживачки циљеви	Квантитативни описи, узрочна објашњења и предвиђања	Вишеструки циљеви; обезбедити дубље објашњење и разумевање из више димензија и више аспеката	Квалитативна/субјективна објашњења
На чему је фокус?	Прати правила објективности; тестирање специфичних хипотеза	Вишеструки фокус	Ширина и дубина података; субјективно схватање стварности
Карактеристике прикупљених података	Прикупљање квалитативних података са прецизним мерењима уз коришћење чврсто структурираних инструмената	Прикупљање вишеструких облика података	Прикупљање квалитативних података дубинским интервјуима, посматрањем са учествовањем, питања отвореног типа; истраживач је примарни инструмент за прикупљање података
Природа података	Варијабле	Комбинација варијабли, речи, категорија и слика	Речи, категорије и слике

Извор: прилагођено према Johnson, B., Christensen L. (2014)

Давади и сарадници (Dawadi et al., 2021) наводе да дизајн комбинованих метода нуди бројне предности у тражењу одговора на сложена истраживачка питања, јер се у њему интегришу филозофски оквири и постпозитивизма и интерпретативизма (Fetters, 2016, према Dawadi et al., 2021), као што се у њему преплићу квантитативни и квалитативни подаци тако да су истраживачка питања смислено објашњена, истовремено нудећи методолошку флексибилност и дубинско разумевање мањих случајева (Maxwell, 2016, према Dawadi et al., 2021). Коришћење комбинованих приступа омогућава давање одговора на истраживачка питања дубински и са одговарајућом ширином (квалитативни приступ пружа дубље разумевање питања), али истовремено доводи до одређеног нивоа генерализације и

⁷ У овој табели издвојено је само неколико разлика ова три истраживачка приступа, оне које су битне за даље разумевање одабира узорка. Много опширније погледај Johnson, B., Christensen L. 2014: 34-35.

импликације одговора на целокупну популацију (квантитативни приступ помаже истраживачу да прикупи податке од великог броја испитаника) (Dawadi et all, 2021).

На овом месту нећемо улазити у дубљу расправу о могућностима комбиновања метода, посебним нацртима истраживања у оквиру овог приступа или о проблемима који се јављају приликом њихове примене. О томе се доста писало у странијој литератури (види Johnson et al., 2004; Creswell, 2014; Creswell and Plano Clark, 2018), као и у домаћој али у знатно мањој мери (види Кнежевић Florić и Ninković, 2012; Ristić, 2016; Vidicki и Stojšin, 2021). Овај рад ће се фокусирати на само један посебан проблем у оквиру приступа комбинованих метода - онај који се тиче плана узорка.

ПРОБЛЕМИ ОДАБИРА УЗОРКА У ИСТРАЖИВАЊИМА СА КОМБИНОВАЊЕМ МЕТОДА

Само летимичан поглед на садржај истраживачких приручника или студија у којима аутори разматрају методолошка питања, показује да се проблем одабира узорка или заобилази или му се посвећује веома мало пажње. Анализа методолошких приручника у социјалним истраживањима који су на српском језику били доступни од 60-их година прошлог века када се већа пажња у методологији посвећује епистемолошким проблемима, показује да је проблем узорка разматран независно од истраживачког приступа (Мозер, 1962; Супек, 1961; Гуд и Хет, 1966). Наиме, како су тада квантитативна истраживања имала апсолутни примат у анализи друштвених појава, проблем узорка, а нарочито питање погодности примене различитих узорака у истраживању друштвених појава, није толико долазила до изражаја. Данас се узорак углавном „посматра“ у зависности од тога да ли се користи у квалитативним, квантитативним или у истраживањима са комбинованим приступом. Тако, на пример, расправу о проблему узорка у истраживањима друштвених појава Брајман (Bruman, 2016) не разматра у оквиру нацрта истраживања, већ у поглављима о квантитативним истраживањима, а затим и квалитативним, што значи да узорковање доводи у директну везу са ова два истраживачка приступа, а не посматра га независно од њих.

Чак и поред веома богате стране литературе у којој се анализира проблем узорка, у нашој литератури веома ретко се говори о овом веома

битном кораку у социолошким, односно социјалним истраживањима.⁸ Колико је проблем узорка важан у нашој социологији показује и то да у *Социолошком речнику* (ур. Мимица и Богдановић, 2007) не постоји одредница узорак, и нема речи ни о једном узорку који је карактеристичан за истраживања друштвених појава. Исто тако, у *Социолошком методу* Војина Милића (издање 1996, али и остала издања) који је један од ретких методолошких уџбеника у српској социологији, нема ни једног подналова који би се односио на проблем планирања узорка у истраживањима друштвених појава.

Питање о значају одабира узорка није неопходно постављати. „Примена“ принципа прецизности научног сазнања, која корене вуче из врло присутне позитивистичке традиције у српској социологији, односи се на све фазе истраживања, па и на одабир узорка. Истраживачи који нису добро испланирали узорак у својим истраживањима, знају колико тачност и прецизност резултата истраживања зависе од свих фаза истраживања, а нарочито од доброг или лоше испланираног, а затим и оствареног узорка. Тражење одговора на питања о начину планирања узорка, односно питања проналажења „прикладне“ популације која ће се у великој мери одазвати у истраживању, какав ће бити дизајн узорка, шта је оквир узорковања и колика ће бити величина узорка, представљају једну од најважнијих фаза у нацрту истраживања (Bryman, 2016: 172). Уз све то, већина истраживача на уму има основни принцип одабира узорка чија примена доводи до максималног учинка уз што већу уштеду средстава.

У класификацији узорка у старој али и даље актуелној методолошкој литератури на српском језику (нпр. Супек, 1961; Гуд и Хет, 1966; Мозер, 1962) наводе се две групе узорака: прва, у који спадају узорци који се заснивају на теорији вероватноће једноставни случајни узорак, стратификовани узорак и мешовити узорак и другу, који чине узорци који се не заснивају на теорији вероватноће, а у који спадају квотни, намерни и пригодни узорак. Напредак у методологији истраживања условио је развој још две врсте данас веома коришћених узорака који се експлицитније и детаљније

⁸ Овде треба напоменути да проблем узорка није једина методолошка „тема“ којом се социолози у Србији не баве. Наиме, скорашња анализа свих објављених бројева часописа „Социолошки преглед“ показала је да је од укупног броја објављених текстова само 3,2% текстова у којима се разматрају методолошки проблеми, док је од укупног броја научних текстова (дакле, без Осврта и Приказа у којима су аутори анализирали карактеристике методолошких приручника) само 2,1% методолошких текстова (Стојшин, Видицки, 2017: 78).

наводе у новијој литератури (Фајгел, 2010; Бранковић 2014; Стојшин и Видицки, 2020) те је подела, бар основних узорака, употпуњена. У групи случајних узорака „додат“ је кластер узорак, а у групи намерних, грудва снега (табела 2). Друштвена истраживања често се спроводе у ситуацијама када нису могући узорци засновани на теорији вероватноће⁹ која се користе у друштвеним истраживањима великих размера (Babbie, 2011: 206), па је потребно користити узорке који се не заснивају на теорији вероватноће. Са друге стране, узорци који се не заснивају на теорији вероватноће мали су по броју јединки, а резултати се ретко могу генерализовати.

Одабир типа узорка зависи од различитих фактора, међу којима су „највидљивији“ тема истраживања, карактеристике и доступност популације на коју се односи тема и кључна питања која се постављају током истраживања. Када је основно истраживачко питање тако формулисано да се траже одговори на питања шта или колико, односно тражи се генерализација квантитативних и квалитативних података о становништву, тада је прикладан случајан узорак који омогућује проверу хипотеза и висок степен генерализације. Са друге стране, уколико нам је истраживачко питање како и зашто, односно, ако је циљ разумевање појаве, догађаја или појединаца, што је често карактеристика квалитативних студија, треба одабрати намерни узорак (Marshall, 1996; Onwuegbuzie & Collins, 2007). Маршал поставља питање зашто случајни узорак као најрепрезентативнији није погодан за квалитативни приступ, и наводи да је разлог у томе што случајни узорак иако даје највећу могућност генерализације резултата на целу проучавану популацију „није најефектнији начин који доприноси разумевању комплексних питања који се односе на људско понашање“ (Marshall, 1996: 523). Наиме, у квалитативним истраживањима, узимајући у обзир Халмијеву дефиницију према којој овај тип истраживања подразумева „процес разумевања људских и социјалних проблема који се темељи на изградњи комплексне и целовите слике што се ствара из перспективе субјекта истраживања“ (Халми, 2005:35), јасно је да у обзир долазе само испитаници са специфичним животним искуством које је битно за тему истраживања.

⁹ На пример, у истраживањима бескућника није могуће користити спискове потребне за случајне узорке, јер не постоје, те је до узорка потребно доћи на неки други начин.

Табела 2. Карактеристике различитих узорака

Узорци који се заснивају на теорији вероватноће	Случајни узорак	Заснива се на теорији вероватноће и подразумева да свака јединка из основног скупа (популације) има исту вероватноћу да се нађе у узорку (Babbie, 2011: 210-223; Neuman, 2006: 224-236). Најрепрезентативнији узорак.
	Систематски случајни узорак	Једнике се у узорак бирају са списка основног скупа тако што одаберемо почетну особу на списку, а затим бирамо сваког n -тог појединца са списка.
	Стратификовани узорак	Уколико је основни скуп хетероген треба га стратификовати на стратуме/ подскупове према битном фактору стратификације (пол, старост, етничка припадност и слично).
	Кластер узорак	Узорак у којем се случајним путем бирају веће узорачке целине у којима се испитују све јединке.
Узорци који се не заснивају на теорији вероватноће	Намерни узорак	Узорак у којем истраживач тражи најтипичније случајеве за одређени предмет истраживања.
	Пригодни узорак	„Екстремно ризичан метод узорковања у друштвеним истраживањима“ (Babbie, 2011: 206) подразумева испитивање људи који се истраживачу налазе при руци - најнерепрезентативнији узорак.
	Квотни узорак	Квотни узорак, одличан за истраживање јавног мњења, уз своје недостатке, представља у неку руку економичнију верзију стратификованог узорака.
	Грудва снега	Све чешће се бира предмет истраживања у којима се поставља питање како доћи до испитаника (насиље у породици, ванбрачне заједнице...), припаднике одрђене популације тешко или немогуће наћи (Babbie, 2011: 206-209; Neuman, 2006: 220-223).
Комбиновање узорака	Сви случајни узорци	Случајни; систематски случајни; стратификовани; кластер.
	Сви намерни узорци	Намерни; пригодни; квотни; грудва снега.

Види се да и у квантитативним и у квалитативним истраживањима постоји проблем или више изазов узорковања. Наиме, са једне стране проблем узорка у квантитативним истраживањима односи се на коришћење премалих узорка због чега се не виде статистички значајне разлике или односи, док при коришћењу намерних узорка није могућа генерализација (Collins et al., 2007: 268). Са друге стране проблем, односно изазов код квалитативних истраживања јесте тешкоћа коју имају истраживачи да на одређеном узорку „ухвате“ живо искуство испитаника. Иако је одабир узорка захтеван процес у оба приступа, још је комплекснији одабир узорка у студијама са комбиновањем ова два истраживачка приступа.¹⁰

Питање проблема узорка специфичних за комбиновање приступа „новије“ је од комбиновања самих приступа. Рицер (Ritzer) наводи да су у „садашњој ери еклектицизма“ Тедли и Ташакори (Teddlie & Tashakkori) идентификовали шест нерешених питања односно контраверзи које се јављају у истраживањима при коришћењу више метода (комбиновању приступа), а који се односе пре свега на: терминологију у студијама са комбиновањем приступа, корисност истраживања у којима се употребљавају различите методе, затим на епистемолошке основе ових истраживања, на питања у вези са дизајном ових истраживања и логистику обављања ових истраживања (Ritzer, 2007: 2979). На ову листу проблема студија са комбиновањем приступа, питање узорка додали су Онвебузи и Колинс 2004. године (ibid, 2979).

Узорковање у оквиру истраживања са комбиновањем приступа где се користи више метода, подразумева седам корака у које спадају: 1) одређење циљева студије, 2) формулисање истраживачких циљева, 3) одређење сврхе истраживања, 4) формулисање истраживачких питања, 5) одабир истраживачког дизајна, 6) дизајнирање плана узорка, и 7) одређење схеме узорковања (Onwegbuzie & Collins, 2007: 290). Узорак у овим студијама дизајнира се тако да одговори на истраживачка питања (Teddlie, C. & Yu, F. 2007: 86.), а при дизајнирању се користе и случајни и намерни узорци. Подаци који се добијају оваквим узорковањем су и бројчани (квантитативни) и наративни (квалитативни), мада понекад у комбинованим студијама могу

¹⁰ Колинс и сарадници (2007) наводе примере узорковања у двадесетак студија у којима се говори о комбинацији квалитативног и квантитативног приступа, али само у једној од њих се указује на сложеност одабира узорка у оваквом истраживању (види опширније 282 стр.).

бити или бројчани или само наративни (Teddlie, C. & Yu, F. 2007: 86) (табела 3). Заправо, сама комбинација метода подразумева различите узорке, у односу на то да ли ће се и квалитативни и квантитативни методи јавити истовремено, или у различитим фазама истраживања, да ли је неки метод преовлађујући или имају исти значај у прикупљању података. Од тога зависи и величина узорка, односно од метода који се комбинују да ли неки метод има превагу или се оба равноправно користе. Колинс је са сарадницима разматрала величину узорка у квалитативним и квантитативним истраживањима, уз напомену да овакве анализе могу бити корисне код одређења величине узорка код комбиновања метода (Colins et all, 2007:271).¹¹ Дакле, величина узорка није „прописана“ као код случајних и намерних узорака, варијабилна је и зависи од комбинације узорака и метода и редоследа њихове примене.

Табела 3. Разлике у димензијама основних група узорака

Димензије по којима се разликују	Случајни узорци	Узорковање у комбинованим приступима	Намерни узорци
Други називи	Узорци који се заснивају на вероватноћи; квантитативни узорци	Комбиновани узорци	Узорци који се не заснивају на вероватноћи; квалитативни узорци
Питање уопштавања резултата	Тражи се генерализација	У неким истраживањима основно је питање генерализације, док је код других фокус на трансферабилности	Понекад је могућа генерализација

¹¹ Величина узорка зависи од тога која врста података треба истраживачу, али и од карактеристика популације (Neuman, 2006: 241), док репрезентативност није загарантована код великих узорака. Величина зависи од 1) степена потребне тачности података, 2) степена варијабилности и разноликости популације, и 3) броја различитих варијабли које се истовремено испитују у анализи података (Neuman, 2006: 242). Дакле, већи узорак је потребан када се жели већа тачност (у смислу квантитативних података), када је популација хетерогена и када се испитује више варијабли.

Начин одабира јединице узорковања	Репрезентативнији је; бирају се случајеви из популације који је репрезентују	У одређеним истраживањима акценат је на репрезентативности, док је у другим акценат на прикупљању што богатије грађе	У узорак улазе испитаници са специфичним карактеристикама које су у вези са истраживачким питањима; истраживач бира појединце
Величина узорка	Довољно велик да буде репрезентативан (најмање 100 јединица) ¹²	Постоји више узорака у студији. Величина узорка варира у зависности од истраживачког дизајна и броја питања и креће се од малог броја јединица у узорку до великог броја јединица.	Веома мали (обично 30 случајева или мање) ¹³

¹² Примери великих узорака у неким социолошким истраживањима: 1) *Млади - наша садашњост. Истраживање социјалних биографија младих у Србији* анкетно истраживање – упитник као инструмент за прикупљање података са 118 питања. У 62 општине на територији Србије (без Косова) истраживање је урађено на узорку од 1627 испитаника. Узорак је био вишеструко стратификован: по територијалном принципу (Централна Србија, Војводина и Београд, а даље су случајним узорком одабране општине и градске и сеоске месне заједнице) и по старосним кохортама (млади од 19 до 35 година). План узорка и његову реализацију опшриних види 44-49; 2) Милошевић, Б., Шљукић, М., Вучевић Т. (2011). *Жене у загрљају дискриминације*. Анкетно истраживање, коришћен је вишеструко стратификован узорак у 16 општина у Војводини и подручју града Новог Сада, 300 испитаница. 3) Новаков, М. (2011). *Породични и друштвени положај мајке на селу*. Узорак је обухватао 300 испитаница, у четири села на територији АП Војводине. У сваком селу је обављен разговор са истим бројем испитаница, по 75. 4) Стојшин, С. (2008). *Абортус – друштвени аспект и могућности његовог истраживања*. У анкетном истраживању коришћен је упитник, а у узорак су ушле жене у репродуктивном периоду, старе од 15 до 49 година. Узорак од 220 испитаница подељен је у две групе: 120 жена одабраних случајним узорком из Новог Сада и приградских насеља и 100 жена које су у поменутом периоду имале намерни прекид трудноће на Гинеколошко акушерској клиници у Новом Саду.

¹³ Бобић М (2003). *Брак и/или партнерство*. У оквиру метода случаја коришћен је дубински интервју са посматрањем. Студија је обухватала 20 парова, од тога 7 случајева ЛАТ заједница (“living apart together”), 9 кохабитација у заједничком домаћинству и 4 кохабитације са децом рођеном изван брака. Интервјуом је обухваћено 36 лица, мушкараца и жена који живе консензуалним стилем.

Дубина прикупљених информација	Фокус је на ширини информација	Фокус је и на дубини и на обиму, односно ширини информација кроз цело истраживање	Фокус је на дубини података сваког случаја
Када се бира узорак	Пре прикупљања података	Већина одлука о узорку доноси се пре него што студија почне, али квалитативно оријентисана питања могу да доведу до појаве и других узорака у току истраживања.	Пре почетка или у току истраживања, или обоје
Како се врши селекција	Често се заснива на примени математичких формула	Фокус је на стручној процени у одлукама везаним за узорак, нарочито јер су повезани једни са другим. Неки квантитативно оријентисани методи могу тражити примену математичких формула током узорковања.	Користи се стручна процена
Оквир узорковања	Формалан, много већи од узорка	Користе се и формалан и неформалан оквир узорковања	Неформалан, нешто већи од узорка

Извор: прилагођено према Teddlie, C. & Yu, F. 2007: 84.

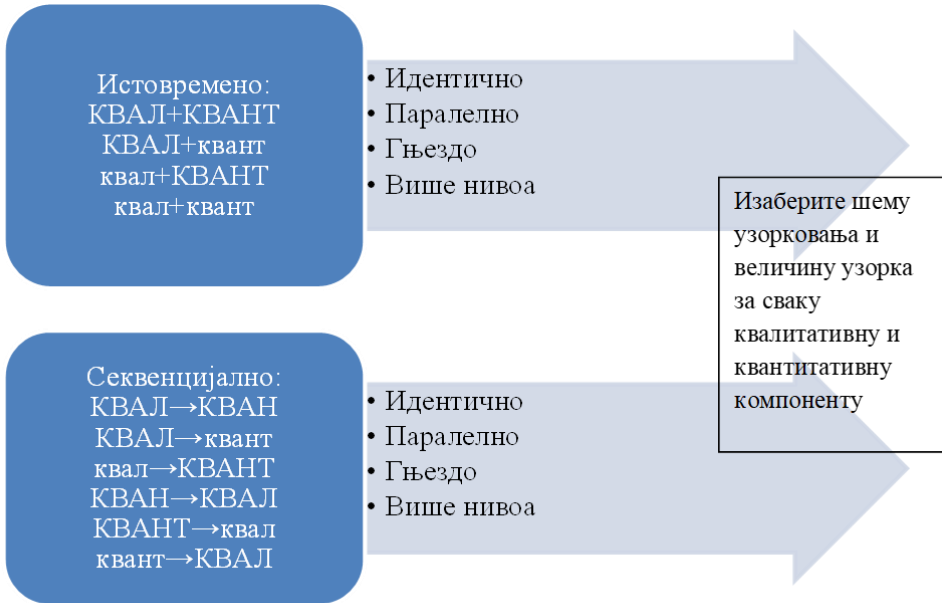
Поред питања величини узорка, о којој је било речи, у анализи специфичности одабира узорка у комбинованим истраживањима, поставља се и питање у које време комбиновати различите врсте узорка и којим редоследом. Узорци се комбинују истовремено или један за другим, односно секвенцијално (слика 1).

Табела 4. Карактеристике комбиновања различитих узорака

Однос између КВАЛ и КВАНТ узорка	Опис
Идентичан узорак	Исти учесници и у КВАЛ и КВАНТ фазама истраживања
Паралелно узорковање	Различити узорци за КВАЛ и КВАНТ фазе истраживања, али су учесници извучени из исте популације
Гнежђење узорка	Подскуп целог узорка учествује у додатној студији
Узорковање на више нивоа	Два или више узорака регрутованих из различитих нивоа циљне популације

Извор: G. Radhakrishnan (2014). *Sampling in Mixed Methods Research*, адаптирана табела Onwuegbuzie and Collins (2007).

Наиме, када комбинујемо квалитативне и квантитативне узорке, односно узорке који се заснивају и не заснивају на теорији вероватноће, можемо их комбиновати у исто време, дакле истовремено прикупљати одређену врсту података од оба типа узорка и то на следеће начине: у првом случају узорак је и у квалитативним и у квантитативним исти, а подаци могу да се прикупљају у различитим фазама истраживања; у другом случају паралелног узорковања користе се различити узорци, али узорци који су одабрани из истог основног скупа, односно исте популације; у трећем случају из популације се бира већи узорак који се користи у квантитативном истраживању, а затим се узима мали део тог узорка у којем ће бити прикупљени квалитативни подаци; и у четвртном случају из различитих нивоа основног скупа, односно популације бирамо два или више узорака (табела 4). На исти начин можемо комбиновати узорке један за другим, секвенцијално (слика 1).

Слика 1. Дводимензионални модел узорковања код комбиновања приступа (према Collins, et al., 2007:88)

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Чини се да су највећи изазови у комбиновању узорака, на првом месту, како „исправити“ негативне стране узорака које у комбиновано истраживање доносе оба приступа, а на другом како их интегрисати на одговарајући начин. Наиме, истраживачи су приморани да поставе питања да ли је прикладно вршити триангулацију, односно проширити и поредити квантитативне податке који су настали на основу великог случајног узорка са квалитативним подацима насталих на намерним малим узорцима? (Collins et al., 2007: 267). Исто тако, пред истраживачима је велики проблем у смислу одабира редоследа (истовремено или један за другим) узорковања, али и давање одговора на питање да ли је за истраживачку студију боље комбиновати квалитативне и квантитативне узорке да буду идентични или их груписати у оквиру одређене популације?

Имајући у виду да се и квалитативно и квантитативно истраживање одвија кроз бројне фазе, од одабира предмета истраживања до презентовања и излагања резултата, чини се да је фаза прикупљања података на одређеном делу популације занемарљива. Међутим, ова фаза подразумева бројне активности од којих зависи цело истраживање: и планирање узорка, и одабир

појединаца, и остваривање контакта са њима и прикупљање података од одабраних појединаца и друге активности које спадају у фазу узорковања.

У истраживањима са комбиновањем метода постоји још више питања на која треба дати одговор у односу на она која карактеришу квантитативне и квалитативне приступе: додатно треба одлучити да ли ће се прикупљање података одвијати истовремено или у различитим фазама – секвенцијално, а након те одлуке приступити свим осталим горе наведеним активностима одабира појединаца у овим истраживањима. Када се подаци прикупљају истовремено треба одлучити да ли ће подаци бити прикупљени од истих појединаца или од различитих појединаца циљне популације, затим одредити величину тих узорака и решити потенцијални проблем „неслагања“ података. У секвенцијалном узорковању у различитим фазама уводимо и квалитативне и квантитативне узорке, те треба донети одлуку давања предности одређеном узорку и дати одговор на питање како тај узорак надоградити у другој фази. У том процесу секвенцијалног узорковања такође треба донети одлуку да ли одабрати исте или различите појединце у обе фазе, да ли је величина узорка иста или се разликује у фазама и слично. Дакле, питања о узорку која се отварају у истраживањима са комбинованим приступима су бројна, а методолошка литература која обрађује одговоре на ова питања интензивирана је од 2007. године када су страни аутори (пре свега Johnson, R. B.; Collins, K. M. T.; Onwuegbuzie, A. J.) почели са детаљнијим разматрањем питања проблема узорка у истраживањима са комбиновањем метода.

Snežana S. Stojšin, Vladan D. Vidicki

SAMPLE PROBLEMS IN MIX METHODS RESEARCH

Summary

The paper analyzes the problem of sample selection in the mixed methods approach. Generally speaking, mixed methods research was foremost created to overcome the deficiencies of the qualitative and quantitative approaches. The main purpose of mixed methods research is a deeper explanation and understanding of phenomena from multiple aspects, i.e., from multiple dimensions, which is achieved by collecting multiple forms and types of data, both qualitative and quantitative. The essential characteristic of mixed methods research is the process of collecting and analyzing qualitative and quantitative data in the same project and research design, where both types of data are present from the very beginning. This type of research is underrepresented in Serbian methodological literature, even more so when it comes to the problems that arise due to sample selection. The basic characteristics of the most frequently used random and non-random samples are briefly

pointed out, and subsequently the characteristics of samples in mixed methods research are analyzed. Through the analysis of basic sampling problems in these studies, it is concluded that the sample in mixed methods studies is designed to answer the research questions. When creating a research design, both types of samples are used: both random and non-random. The sample size is variable and depends on the combination of samples, so it is not predetermined as with random and purposive samples. The data obtained by such sampling are both numerical (quantitative) and narrative (qualitative).

Key words: sampling, mix method research, random sample, purposive sample, qualitative research, quantitative research

ЛИТЕРАТУРА

- Бобић, М. (2003). *Брак или/и партнерство: демографско социолошка студија*, Београд: Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета.
- Бранковић, С. (2014). *Методологија друштвеног истраживања*, Београд: Завод за издавање уџбеника.
- Bryman, A. (2016). *Social Research Methods*. 5th edition, Oxford: Oxford University Press
- Bryman, A. (2006) Integrating quantitative and qualitative research: How is it done? *Qualitative Research*, 6, 97-113.
- Brewer, J. - Hunter, A. (1989). *Foundations of Multimethod Research: Synthesizing Styles*. Thousand Oaks, London and New Delhi: Sage Publications.
- Collins, K. M. T. (2017). Sampling designs in educational research. In D. Wyse, E. Smith, L. Suter, & N. Selwyn (Eds.), British Educational Research Association (BERA)/ SAGE, *Handbook of Educational Research* (Vol,1, pp. 280-292). London, England, Sage.
- Collins, K. M. T. – Onwuegbuzie, A. J. & Jiao Q. G. (2007). A Mixed Methods Investigation of Mixed Methods Sampling Designs in Social and Health Science Research, *Journal of Mixed Methods Research* 2007; 1; 267 DOI: 10.1177/1558689807299526
<http://mmr.sagepub.com/cgi/content/abstract/1/3/267>. p. 267-294.
- Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2011) *Designing and conducting mixed methods research*, Thousand Oaks, California, Sage Publicaiton.
- Dawadi, S.- Shrestha, S. & Giri, R. A. (2021). Mixed-Methods Research: A Discussion on its Types, Challenges, and Criticisms. *Journal of Practical Studies in Education*, 2(2), 25-36 DOI: <https://doi.org/10.46809/jpse.v2i2.20>

- Фајгељ, С. (2010). *Методе истраживања понашања*. Београд: Центар за примењену психологију.
- Jahoda, M. - Lazarsfeld, P. F. - Zeisel, H. (1931/2003). *Marienthal: The sociology of an unemployed community*. New Brunswick: Transaction Publisher.
- Johnson, R. B. & Christensen L. (2014). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches* 5th edition, London: Sage Publications
- Johnson, R. B. – Onwuegbuzie, A. J. & Turner, L. A. (2007). Toward a Definition of Mixed Methods Research, *Journal of Mixed Methods Research*, Volume 1, Number 2 April 2007 112-133. DOI: 10.1177/1558689806298224
- Gans, H. J. (1963). *Urban villagers: Group life and class in the life of Italian Americans*. New York: Free Press.
- [Greene, J. C.](#) - [Caracelli, V. J.](#) & [Graham, W. F.](#) (1989). Toward a Conceptual Framework for Mixed-Method Evaluation Designs, *Educational Evaluation and Policy Analysis* September 21, vol. 11 no. 3 255-274.
- <https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=3676&context=smhpapers>
- Гиденс, Е. (2005). *Социологија*. Београд: Економски факултет.
- Гуд, В. & Хет, П. (1966). *Методи социјалног истраживања*. Београд: Вук Караџић.
- Halcomb, E. J. & Hickman, L. (2015). Mixed methods research, Faculty of Science, Medicine and Health - Papers: part A. 2656.
- Hollingshead, A. B. (1949). *Elmtown's youth*. New York: John Wiley.
- Халми, А. (2005). *Стратегије квалитативних истраживања у примјенењим друштвеним знаностима*, Јастребарско: Наклада Слап.
- Marshall, M. N. (1996). Sampling for qualitative research. *Family Practice*, Vol 13. No. 6. p.522-525.
- Милошевић, Б.- Шљукић, М. & Вучевић, Т. (2011). *Жене у загрљају дискриминације*, Нови Сад: Old commerce.
- Новаков, М. (2011). *Породични и друштвени положај мајке у селу*, Нови Сад: Пољопривредни факултет.
- Lynd, R. S. & Lynd, H. M. (1929/1959). *Middletown: A study in modern American culture*. Orlando: Harcourt Brace.
- Mark, M. M. (2015). Mixed and multimethods in predominantly quantitative studies, especially experiments and quasi-experiments, u: Hesse-Biber, S. & Johnson, R. B. (ur.), Oxford Library of Psychology. *The Oxford Handbook of Multimethod and Miced Methods Inquiry*. Oxford: Oxford University Press.

- Милас, Г (2009). *Истраживачке методе у психологији и другим друштвеним знаностима*, Загреб: Наклада Слап
- Милић, В. (1996). *Социолошки метод*. Београд: Завод за издавање уџбеника.
- Милић, А., Томановић, С., Љубичић, М., Секулић, Н., Бобић, М., Милетић-Степановић, В., & Станојевић, Д. (2010). *Време породица: социолошка студија о породичној трансформацији у савременој Србији*, Београд: Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета, Чигоја штампа.
- Мозер, Ц.А. (1962). *Методе анкетирања у истраживању друштвених појава*. Београд: Култура.
- Onwuegbuzie, A. J. & Collins, K. M. T. (2007). A typology of mixed methods sampling designs in social science research. *The Qualitative Report*, 12(2), 281-316. from <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR12-2/onwuegbuzie2.pdf>
- Radhakrishnan, G. (2014). Sampling in Mixed Methods Research. *Int. J. Adv. Nur. Management*, 2(1): Jan. - Mar.; Page 24-27.
Available on: <https://ijanm.com/AbstractView.aspx?PID=2014-2-1-7>
- Russell, B. (2013). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Los Angeles, London, New Delhi: SAGE.
- Стојшин, С. & Видицки В. (2020). Грешке узорка у истраживањима у друштвеним наукама. *Култура*, 166: 256-270. *Kultura*, br. 166, str. 256-270.
- Стојшин, С., Видицки, В. (2018). Методолошки проблеми у српској социологији – анализа садржаја Социолошког прегледа, *Социолошки преглед*, vol. LII, no. 1, стр. 75-100.
- Стојшин, С. (2008). *Абортус: друштвени аспект и могућности његовог истраживања*, Нови Сад: Школска књига.
- Супек, Р. (1961). *Испитивање јавног мњења*. Загреб: Напријед
- Teddle, C.B. & Yu, F. (2016). Mixed Methods Sampling A Typology With Examples. *Journal of Mixed Methods Research*, 1, 77-100. DOI:[10.1177/2345678906292430](https://doi.org/10.1177/2345678906292430)
- <https://www.semanticscholar.org/paper/Mixed-Methods-Sampling-A-Typology-With-Examples-Teddle-Yu/2f84250d22bcc15fdda74a2f878e67ab0e67483e>
- Sandelowski, M. (2000). *Focus on Research Methods* Combining Qualitative and Quantitative Sampling, Data Collection, and Analysis Techniques in Mixed-Method Studies *Research in Nursing & Health*, 2000, 23, 246–255.
- Tashakkori, A. & Teddlie, C. (1998). *Mixed methodology: Combining the qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Томановић, С. - Љубичић, М. - Станојевић, Д. - Јарић, И. - Мојић, Д. - Драгишић Лабаш, С. & Живадиновић, И. (2012). *Млади - наша садашњост: истраживање социјалних биографија младих у Србији*, Београд: Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета.
- Видицки, В. & Стојшин С. (2021). Превазилажење методолошког догматизма у друштвеним истраживањима - триангулација, мултиметод и комбиновани приступ. *Социологија*, 63 (1): 5-25. <https://doi.org/10.2298/SOC2101005V>
- Zhang, W. & Creswell, J. (2013) The use of "mixing" procedure of mixed methods in health services research. *Medical Care*, 51, e51-7.

